
kšnega predloga za oblikovanje nove interdisciplinarne skupine znotraj omrežja COST.

Boštjan Udovič
Fakulteta za družbene vede,
Univerza v Ljubljani

Andrej Rahten (ur.),
Janez Šumrada (ur.)
**Velikih pet in nastanek Kraljevine
Srbov, Hrvatov in Slovencev**
CEP in ZRC SAZU,
Ljubljana 2011, str. 479, 35.00 EUR
(ISBN 978-961-92839-3-6)

Knjiga *Velikih pet in nastanek Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev* je plod dela številnih avtorjev. Urednika dr. Andrej Rahten in dr. Janez Šumrada, oba tudi akademska zgodovinarja, sta pod streho svojega urednikovanja združila šest znanstvenikov, ki so osvetlili dogodke ob koncu prve svetovne vojne na versajski mirovni konferenci, na kateri se je vprašanje Slovenije in Slovencev pogosto izpostavljalo kot pomembno vprašanje za oblikovanje miru na področju jugovzhodne Evrope. V Uvodu, ki sta ga napisala urednika, je zapisano, da je v knjigi »prvič na enem mestu in na podlagi primarnih virov predstavljena politika »velikih pet« – ZDA, Velike Britanije, Francije, Italije in Japonske – do nastanka jugoslovanske države«. (str. 11). Če smo v dosednji zgodovini našo analizo usmerjali predvsem v evropske države (in njihovo obnašanje v Versaille-

su), pa knjiga že na tej točki ponuja še dve videnji o slovenskem vprašanju, tj. videnje ZDA in Japonske, kar je za obravnavo tistega obdobja gotovo zelo pomembno.

Analizo v knjigi »odpre« Stanislav Sretenović, specialist za odnose med Francijo in Kraljevino Jugoslavijo, ki zelo natančno prikaže francoska razmišljanja, intervencije in vprašanja o ideji pozicioniranja Kraljevine SHS na mednarodnem zemljevidu srednje in jugovzhodne Evrope ter težave, ki sta jih – zaradi nezadovoljstva določenih družbenih skupin znotraj Kraljevine SHS in francoskega odnosa do slednje – imeli sama Kraljevina in Francija. V svojem razdelku tudi izpostavlja, da za Francijo naslonitev srbske čaršije nanjo ni bila najboljša poteza, ker so bili posamezniki v določenih drugih delih skupne države temu izrazito nenaklonjeni, kar so pokazali tudi z grožnjami uradnim francoskim političnim predstavnikom. Sretenovičevo analizo nadgrajuje Uroš Lipušček, ki analiza odnos ZDA in predsednika Wilsona do versajškega miru in vprašanja nastanka Kraljevine SHS. Kot ugotavlja Lipušček, »se je zanimanje za Slovence v ZDA povečalo šele potem, ko je postalo jasno, da utegne priti v srednji Evropi do velikih sprememb ...« (str. 53). Lipušček izpostavlja, da je v ameriški administraciji prevladovalo mnenje, da so južni Slovani en narod in bi kakršnokoli umetno ločevanje njih samih ter morebitno uvrščanje v nemški prostor »ogrozilo dolgoročno rešitev« (str. 58) ter »nosile klice vojne« (str. 59). In tu se je ideja Wilsonovih 14 točk začela

ter končala. Pod pritiskom italijanske spretnosti diplomacije, ki je temeljila na premisi *sacro egosimo*, je bil tudi Wilson primoran popustiti. Ideja o »*novem redu*« (str. 69), ki je izšla iz trpkih ugotovitev versajske konference, pa se – vemo – ni udejanjila, kot je bilo zasnovano. Preteči je moralo še skoraj 30 let, da je bil Wilsonov idealistični koncept sprejet na obči ravni.

Glede na to da je Italija na versajski konferenci najbolj stregla po slovenskem nacionalnem ozemlju, se bralec rad ustavi ob pisanju Tanje Mljač, ki izpostavlja ključne značilnosti italijanske diplomacije v tistem obdobju. Kot ugotavlja Mljačeva, Italija na versajski konferenci ni nasprotovala povečanju Srbije, ni pa si želela nastanka nove tvorbe na njenem vzhodnem delu; čeprav se je leta 1917 malo omehčala, je svoj realni interes izkazala že aprila 1918, ko je s češkoslovaškim narodnim svetom sklenila tajni sporazum. Čeprav je Srbija pričakovala podobno, pa je kmalu postalo jasno, da do tega ne bo prišlo. Sledili so diplomatski napori v Rimu in Londonu, a brez uspeha. London namreč ni imel vseh podatkov o tem, kaj se dogaja na terenu, saj mu jih jugoslovanska diplomacija ni posredovala. Gorazd Bajc opozarja, da so obstajali resni signali o tem, da bi Italijani znali zasesti Ljubljano, kljub temu pa se je London bolj ukvarjal z reškim kot s slovenskim vprašanjem. Vprašanje, ki je Britance na versajski mirovni konferenci najbolj obremenjevalo, je bilo, kako stabilizirati področje Kraljevine SHS in pomiriti Italijo. Vedeli so namreč,

da so zavezani Londonskemu paktu, sočasno pa niso hoteli Italijanom prepuščati vsega nadzora. Tako so se odločili – po načelu: volk sit in koza cela – da bodo severno ozemlje (Maribor, Dravograd in okolico) »zabarantali« za zahodno narodno ozemlje. Kot priča zgodovina, od obojega ni bilo (skoraj) nič. Slovenija je po Rapalski pogodbi ostala brez zahodnega, kroški plebiscit pa ji je odnesel tudi severno ozemlje.

Novost v analizi versajske konference je pogled iz Tokia. Boštjan Bertalanič v svojem prispevku pojasni, kako je Japonska spremljala dogodke v Evropi. Ključna ugotovitev je, da je Japonska dogajanje v jugoslovansko-italijanskih odnosih vseskozi pozorno spremljala, a ne iz altruizma, ampak predvsem zaradi lastnih koristi. Zanimale so jo namreč predvsem izjave ameriške administracije, ki bi jih utegnili porabiti v korist lastnih interesov na Kitajskem, saj je predsednik Wilson pogosto vzporejal italijansko in japonsko vprašanje. Zato Japonci niso bili navdušeni, ko so Italijani zaostrovali retoriko, saj bi to lahko pomenilo, da bodo tudi njihovi predlogi zavrjeni oz. odloženi na skorajšnji jutri. Ta »strah« je povzročil, da so sami aktivno pritiskali na italijanske oblasti, naj ne odidejo s konference in naj sprejmejo primerne kompromise. Bertalanič še opozarja, da velja japonske aktivnosti v okviru versajskega miru razumeti le kot ustvarjanje ugodnega okolja za lastne poteze, nikoli pa Japonska ni imela interesa, da bi aktivno posegla v dogajanje v Evropi.

Monografijo o snovanju povojne ureditve Evrope in vprašanju (ter željah Slovencev) skleneta poglavji Gregorja Jenuša o slovenskih pričakovanjih in odzivih ter Andreja Rahtena o Wilsonovih srečanjih (in razhajanjih) s Slovenci. Obe poglavji sta pomembni z vidika analize diplomatske zgodovine in Slovencev, ki so jo ustvarjali. Pomembna dodana vrednost Jenuševega prispevka je v tem, da analizira poročanje slovenskih medijev o takratni situaciji na versajski konferenci, kar poleg zgodovinskih dejstev slika tudi duh časa (doma in na tujem), v katerem se je konferenca odvijala. Rahtenov prispevek v mozaik pa je ovrednotenje slovenskih arhivskih virov, ki poročajo o delovanju slovenskih diplomatov v okviru versajske mirovne konference. Ob tem Rahten izpostavlja tudi dileme, s katerimi so se srečevali slovenski diplomati, zlasti »koroško vprašanje« in probleme okoli tega (npr. razdvojenost v pogajalski ekipi, zavedanje šibkosti ipd.), pa tudi problem radikalizacije stališč med »diplomati« in »centralo«, kar kaže na pomanjkanje posluha za težaven položaj slovenskih diplomatov pri boju za severno in zahodno mejo.

Če povzamem: knjiga zaokroža časovno obdobje 1918–1920 z vidika versajske mirovne konference in izpostavlja ključne težave, s katerimi so se soočali tako slovenski kot jugoslovanski diplomati na pogajanjih v Parizu. Morda se urednika nista niti zavedala, da sta celoten duh knjige zaobjela v komentarju ene same slike, tj. slike ameriškega predsednika Wilsona, pod katero piše: *»Ameriški predsednik T. W. Wilson je s svojimi gesli o pravici narodov do samoodločbe vzbudil v slovenskih politikih velika pričakovanja, ki pa so se zaradi njegovega nenačelnega ravnanja glede referendumskega odločanja na Koroškem in Primorskem kmalu sprevergla v popolno razočaranje«* (slika št. 7). A ne glede na občasen trpek priokus, je knjiga odlično delo, primerno za študente, akademike in druge, ki jih zgodovina tega obdobja zanima. Poleg dobro berljivih, natančnih in kakovostnih besedil ima tudi bogato slikovno gradivo. Določene slike tako lahko vidimo prvič, kar je še ena dodana vrednost. Končni ugotovitvi sta, da velja knjigo vzeti v roke in jo prebrati ter da so urednika in avtorji svoje delo opravili (več kot) odlično.